

Editörler:

Prof. Dr. ŞULE AYDIN | Prof. Dr. MUSTAFA BOZ
Dr. Öğr. Üyesi KORAY ÇAMLICA

HER YÖNÜYLE MİRAS TURİZMİ

**DETAY
YAYINCILIK**

Ankara, 2022

DETAY YAYINLARI : 1640
1. Baskı : Aralık 2022
ISBN : 978-605-254-711-3
Yayıncı Sertifika No : 46573
Matbaa Sertifika No : 42488

Kitap bölümlerine ait her türlü yasal/akademik sorumluluk bölüm yazarlarına aittir.

© Detay Anatolia Akademik Yayıncılık Ltd. Şti.

Her hakkı saklıdır. Yazarından ve yayınevinden yazılı izin alınmaksızın bu kitabın fotokopi veya diğer yollarla kısmen veya tamamen çoğaltılması, basılması ve yayınlanması yasaktır. Aksine davranış, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince, 5 yıla kadar hapis ve adli para cezaları ile fotokopi ve basım aletlerine el konulmasını gerektirir.

Dizgi : Detay Yayıncılık
Kapak Tasarım : Detay Yayıncılık
Baskı ve Cilt : Bizim Buro Basımevi
1. Sanayi Caddesi Sedef Sokak No: 6/1 İskitler-Ankara

Kütüphane Bilgi Kartı

Her Yönüyle Miras Turizmi
Editörler: Şule Aydın, Mustafa Boz, Koray Çamlıca, 1. Baskı
ISBN: 978-605-254-711-3, x + 196 sayfa, kaynakça var, dizin yok

---

GENEL DAĞITIM ve İSTEME ADRESİ
DETAY ANATOLIA AKADEMİK YAYINCILIK LTD. ŞTİ.
Adakale Sokak No: 14/4 Kızılay/ANKARA
Tel : (0.312) 434 09 49 • Faks: (0.312) 434 31 42
Web: www.detayyayin.com.tr • e-posta: detayyay@gmail.com

ÖNSÖZ

Gezegeneimizin geçirdiği, değiştiği ve evrildiği milyonlarca yıllık bir süreç ile bu süreçte insanoğlunun uzun yaşam ve medeniyet gelişiminin kanıtları ve izleri kültürel miras olarak adlandırılmaktadır. Her iki sürecin sonucunda, paha biçilmez değerde pek çok somut ve somut olmayan unsur ortaya çıkmıştır. Bu unsurlar bazen yalnızca kültürel ya da doğal miras olarak isimlendirilmiş, bazen de ikisinin bir arada bulunduğu karma olarak ifade edilen doğal ve kültürel mirası oluşturmuşlardır.

Sınırlı, değerli ve yenilenemeyen bir kaynak olduğu bilinen doğal ve kültürel mirasın, geçmişten geleceğe aktarılacak bir olgu olduğunu belirten UNESCO, “birimizin mirası hepimizin mirası” sloganıyla, dünyadaki doğal ve kültürel mirasın tek bir toplum için değil tüm insanlık için yaşam ve ilham kaynağı değerler olduğunu vurgulamaktadır. Bir toplumun bilinç ve hafızası olarak kabul edilen doğal ve kültürel mirasın yok olması durumunda onları geri getirmek mümkün değildir. Bu nedenle doğal ve kültürel mirasın korunması, toplumdaki her bir bireyin sorumluluğu altındadır.

Miras, toplumsal açıdan geçmiş yaşamların ve değerlerin bir tamamı olarak değerlendirilirken, turizm açısından ise ziyaretçilere geçmişin sunulmasını sağlayan unsurlar olarak görülmektedir. Mirasın sadece ilgili topluma ait olmasından başka bir ifadeyle mirasın öznel olmasından dolayı, her bir topluluk miras turizmini kendi kültürel ve tarihi geçmişlerine göre farklı yorumlamakta ve anlam yüklemektedir. Bu nedenle miras turizmine, farklı açılardan yaklaşım gösterilmekte ve değerlendirilmektedir.

Miras turizmi, bugünün ve geçmişin kültür unsurlarını kapsamakta, hem bugünün hem de geçmişin somut ve somut olmayan özelliklerini içermektedir. Dolayısıyla kültür, sanat ve tarih, açısından olağanüstü değere sahip geçmişten gelen mirasların yanı sıra, mevcut kültürler, gelenekler ve olaylar da miras turizminin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda miras turizmi, bu özelliklere sahip unsurların ve alanların ziyaret edilmesi faaliyetidir. Bu faaliyetlere katılım göstermek ve deneyimlemek ise miras turizminin temel motivasyonudur.

Bu kitap, öncelikle miras ve UNESCO Dünya Mirası kavramlarına genel bir bakış açısı getirmektedir. Daha sonrasında ise kitap, modern ve postmodern miras, turizm ve dünya mirası, sürdürülebilirlik ve dünya mirası ilişkilerini detaylı şekilde incelemektedir. Kitap aynı zamanda mirasın yenilenmesi ve geliştirilmesi, dünya mirasının geleceği ve sorunları, miras turizmi ve dijital dönüşüm, miras turizmi ve şehirler, müzeler ve miras turizmi, kültürel miras turizminde gönüllülük, gastronomik miras, kırsal turizm ve miras turizmi, somut olmayan kültürel

mirasın korunması ve somut olmayan kültürel miras kapsamında ritüeller ve törenlere dair detaylı açıklamalar yapmaktadır. Kitapta yer alan bölümlerin her biri, konusunda uzman akademisyenler tarafından yazılmıştır. Kitap, kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticileri, turizm işletmelerinin yöneticileri ve turizm uzmanları, bilim insanlarının yanı sıra kültürel miras dersi alan ve bu konularda araştırma yapmak isteyen öğrenciler için de kaynak niteliği taşımaktadır.

Editörler:

Prof. Dr. Şule AYDIN

Prof. Dr. Mustafa BOZ

Dr. Öğr. Üyesi Koray ÇAMLICA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii

BİRİNCİ BÖLÜM MİRAS VE UNESCO DÜNYA MİRASI

GİRİŞ	1
1.1. MİRAS KAVRAMI VE UNESCO	1
1.1.1. Dünya Mirası Kavramının Gelişimi	2
1.1.2. Miras Türleri ve Listeleri	4
1.1.2.1. Doğal Miras	5
1.1.2.2. Kültürel Miras	6
1.1.2.2.1. Somut Kültürel Miras	7
1.1.2.2.2. Somut Olmayan Kültürel Miras	7
1.1.2.3. Karma Miras	8
1.1.3. UNESCO Dünya Miras Listesinde Türkiye	8
SONUÇ	10
KAYNAKÇA	10

İKİNCİ BÖLÜM MODERNİZM VE POSTMODERNİZM EKSENİNDE KÜLTÜREL MİRAS

GİRİŞ	13
2.1. MODERNİZM KAVRAMI	13
2.2. POSTMODERNİZM KAVRAMI	14
2.3. MODERNİZM ve POSTMODERNİZM EKSENİNDE KÜLTÜREL MİRAS	15
2.4. MODERNİZM ve POSTMODERNİZM EKSENİNDE KÜLTÜREL MİRAS ÖRNEKLERİ	16
2.4.1. Odunpazarı Modern Müze (OMM)	16
2.4.2. Osman Hamdi Bey ve Kaplumbağa Terbiyecisi Tablosu	18
2.4.3. Kafka Müzesi	19
2.4.4. Edward Munch ve Çılgık Tablosu	20
2.5.5. Tianjin Binhai Kütüphanesi	21
2.5.6. Royal Ontario Müzesi	22
2.5.7. TeamLab Borderless (Digital Art Museum)	22
SONUÇ	23
KAYNAKÇA	24
E-KAYNAKLAR	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZM VE DÜNYA MİRASI

GİRİŞ	28
3.1. TURİZM VE DÜNYA MİRASI.....	28
3.1.1. Miras Turizmi.....	28
3.1.2. Turizm ve Dünya Mirası İlişkisi	31
3.1.3. Turizmin Miras Yönetimine Katkısı	31
3.1.4. Miras Turizminin Etkileri	33
3.1.4.1. Miras Turizminin Ekonomik Etkileri.....	33
3.1.4.2. Miras Turizminin Fiziki Çevreye Etkileri	34
3.1.4.3. Miras Turizminin Sosyo-Kültürel Etkileri.....	34
SONUÇ	35
KAYNAKÇA.....	36

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MİRAS VE MİRAS TURİZMİ YÖNETİMİ

GİRİŞ	40
4.1. MİRAS TURİZMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ.....	41
4.1.1. Mirasın Pazarlanması	42
4.1.2. Mirasın Korunması ve Yenilenmesi.....	43
4.1.2.1. Miras Turizmi ve Ulus Kimliği.....	44
4.1.2.2. Hafıza-Kimlik İnşası.....	45
4.2. MİRAS (ALAN) YÖNETİMİ.....	46
4.2.1. Yorumlama ve Aktarım.....	47
4.2.2. Ziyaretçi Yönetimi.....	48
4.2.3. Paydaşlar İşbirliği	49
SONUÇ	50
KAYNAKÇA.....	51

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜNYA MİRASININ GELECEĞİ VE SORUNLAR

GİRİŞ	54
5.1. GELENEKSELLİK-MODERNİTE	54
5.2. KENTLEŞME.....	56
5.3. TÜKETİM VE METALAŞMA	56
5.4. GLOBALLEŞME- GLOKALLEŞME – GROBALLEŞME.....	57
5.5. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE SORUNLARI.....	58
5.6. MİRASIN SIRADANLAŞMASI	61
SONUÇ	61
KAYNAKÇA.....	62

ALTINCI BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

GİRİŞ	66
6.1. KÜLTÜREL MİRAS VE DİJİTAL TEKNOLOJİLERİN KULLANIMI	67
6.1.1. Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) ve Dijitalleşme	67
6.1.2. Somut Kültürel Miras ve 3D Dijitalleşme	68
6.2. KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA 3D DİJİTAL UYGULAMALAR	68
6.2.1. Sanal Gerçeklik (Virtual Reality)	69
6.2.2. Artırılmış Gerçeklik (Augmented Reality)	70
6.2.3. Karma Gerçeklik (Mixed Reality)	71
6.2.4. Metaverse.....	74
SONUÇ	75
KAYNAKÇA.....	76

YEDİNCİ BÖLÜM

MİRAS TURİZMİ VE ŞEHİRLER

GİRİŞ	79
7.1. MİRAS KAVRAMI VE TURİZM	80
7.1.1. Miras.....	80
7.1.1.1. Somut Kültürel Miras.....	81
7.1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras	81
7.1.2. Miras Turizmi.....	82
7.2. ŞEHİRLERİN TURİSTİK ÜRÜN OLARAK MARKALAŞMASI VE PAZARLANMASI.....	84
7.2.1. Şehirlerin Markalaşması ve Şehir Turizmi.....	85
7.2.2. Şehir Turizmi.....	87
7.2.3. Miras Turizmi ve Şehir Turizmi İlişkisi	88
7.3. UNESCO, MİRAS ŞEHİRLER VE YARATICI ŞEHİRLER AĞI	90
7.3.1. UNESCO ve Dünya Mirası.....	90
7.3.2. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Programı	91
7.3.3. Dünya Miras Şehirleri Örgütü	93
SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	96

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MÜZELER VE MİRAS TURİZMİ (YENİ MÜZELER VE EKOMÜZE UYGULAMALARI)

GİRİŞ	98
8.1. MÜZELER VE MİRAS TURİZMİ	98
8.1.1. Müze ve Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi.....	99
8.1.2. Miras Turizmi ve Müzeler Arasındaki Etkileşim	99
8.2. YENİ MÜZECİLİK YAKLAŞIMI VE YENİ MÜZELER	100
8.2.1. Değişen ve Gelişen Müzecilik Yaklaşımı.....	101
8.2.1.1. Sürdürülebilir Müzecilik.....	101
8.2.1.2. Müzecilikte İnovasyon.....	102
8.2.2. Müzelerde Postmodernizm ve “Yeni Müzecilik” Anlayışının Gelişmesi.....	103
8.2.3. Yeni Müzeler ve Ekomüze Uygulamaları	104
SONUÇ	106
KAYNAKÇA.....	107

DOKUZUNCU BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİNDE GÖNÜLLÜLÜK

GİRİŞ	111
9.1. KÜLTÜREL MİRAS.....	111
9.2. KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ.....	113
9.3. GÖNÜLLÜLÜK VE GÖNÜLLÜ TURİZMİ	115
9.4. KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİNDE GÖNÜLLÜLÜK	118
SONUÇ	119
KAYNAKÇA.....	120

ONUNCU BÖLÜM

GASTRONOMİK MİRAS

GİRİŞ	123
10.1. GASTRONOMİK MİRAS KAVRAMI.....	123
10.2. KÜLTÜREL MİRAS VE GASTRONOMİK MİRAS İLİŞKİSİ	124
10.3. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA GASTRONOMİK UNSURLAR.....	126
10.3.1. Gastronomi Müzeleri.....	126
10.3.2. Gastronomi Festivalleri.....	128
10.3.3. Gastronomi Şehirleri	130
10.3.4. Yöresel Yemekler, Hazırlama ve Pişirme Teknikleri ile Yeme İçme Ritüelleri.....	131

10.4. GASTRONOMİK MİRAS YAŞATMA/ KORUMA/ TANITMA	
ÇALIŞMALARINA ÖRNEKLER	135
SONUÇ	137
KAYNAKÇA	138

ON BİRİNCİ BÖLÜM

MİRAS TURİZMİ KAPSAMINDA ETNİK AZINLIK KÜLTÜRLERİ

GİRİŞ	142
11.1. TURİSTİK ÇEKİCİLİK OLARAK ETNİK AZINLIK KÜLTÜRLERİ	142
11.1.1. ÇİN	145
11.1.1.1. Dai Su Bayramı	145
11.1.1.2. Dai Su Bayramı Efsanesi	146
11.1.2. LİTVANYA	146
11.1.3. TÜRKİYE	147
11.1.3.1. Hatay	148
11.1.3.1.1. Hatay Azınlıkları ile İlişkili Somut Kültürel Miraslar	148
11.1.3.1.2. Hatay Azınlıkları ile İlişkili Somut Olmayan Kültürel Miraslar	148
11.1.3.1.3. Musa Ağacı ve Efsanesi	149
11.1.3.1.4. Sözlü Gelenek Örneği	149
11.1.3.2. Mardin	149
11.1.3.2.1. Mardin Azınlıkları ile İlişkili Somut Kültürel Miraslar	150
11.1.3.2.2. Mardin Azınlıkları ile İlişkili Somut Olmayan Kültürel Miraslar	151
11.2. ETNİK KORUMA VE KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ	152
SONUÇ	153
KAYNAKÇA	153

ON İKİNCİ BÖLÜM

TOPLULUK İNŞASI VE KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ

GİRİŞ	157
12.1. TOPLULUK KAVRAMI	157
12.1.1. Topluluğun Oluşumu	158
12.1.2. Topluluk Değerleri ve Değer Temelli Kültür	159
12.1.3. Kültürel Topluluk	160
12.2. TOPLULUK İNŞASI VE KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ	161
12.2.1. Topluluk İnşasında Kültürel Etkinlikler	161

12.2.2. Kültürel Miras ve Topluluklar.....	162
12.2.3. Kültürel Miras Yönetiminde Topuluk Katılımı.....	163
12.2.4. Sürdürülebilir Kültürel Miras Turizmi İçin Topuluk İnşası.....	164
SONUÇ.....	164
KAYNAKÇA.....	165

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI

GİRİŞ.....	168
13.1. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI GEREKLİLİĞİ.....	168
13.1.1. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi.....	170
13.2. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS FARKINDALIĞI.....	171
13.2.1. Koruma Yöntemi Olarak Uygulama, Geliştirme/Canlandırma ve Farkındalık Yaratma.....	171
SONUÇ.....	174
KAYNAKÇA.....	174

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER

GİRİŞ.....	177
14.1. KÜLTÜR VE KÜLTÜREL MİRAS.....	177
14.2. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS.....	179
14.2.1. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması.....	180
14.3. TOPLUMSAL UYGULAMALAR, RİTÜELLER VE ŞÖLENLER.....	181
14.3.1. Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenlerin Turizm ile İlişkisi... ..	181
SONUÇ.....	185
KAYNAKÇA.....	185

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

KIRSAL TURİZM VE MİRAS TURİZMİ

GİRİŞ.....	188
15.1. KIRSAL TURİZM.....	188
15.2. MİRAS TURİZMİ.....	189
15.3. KIRSAL TURİZM VE MİRAS TURİZMİ İLİŞKİSİ.....	190
SONUÇ.....	193
KAYNAKÇA.....	194

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜNYA MİRASININ GELECEĞİ VE SORUNLAR

Dr. Öğr. Üyesi Ozan ATSIZ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
ozanatsiz@gmail.com

GİRİŞ

Dünya miras unsurları bir topluluğu yansıtan en önemli değerlerden biri olup evrensel özelliğe sahip insanlığın ortak malı olarak görülmektedir. Ayrıca, kültürü oluşturan ve tarihsel değeri olan bütün somut ve somut olmayan unsurlar toplumun kimliğini yansıtmaktadır (Oktay vd., 2020). Günümüz toplumu bu unsurlar ile bağ kurarak geçmiş ile olan bağını güçlendirmekte ve tarihsel hafızayı güçlü kılmaktadır (Gider & Gül Ünal, 2022). Bunları gelecek nesillere aktarabilmek için bilinçli bir korunma kültürünün ve güncel risklere karşı hedef eylem planlarının oluşturulması gerekmektedir (Yücel Batmaz & Biçici, 2021).

Dünyanın çoğu yerinde yer alan doğal ve kültürel miras değerler insan kaynaklı, doğal kaynaklı ve teknik problemler gibi faktörlerden dolayı risk altındadır (Oktay vd., 2020). Bu risklere karşı uluslararası alanda ve ulusal düzeyde hukuksal alt yapı oluşturulmuş durumdadır. “Venedik Tüzüğü”, “Dünya Doğal ve Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”, “ICOMOS”, “ICOM”, “Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi” ve “Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi”, “1710 sayılı Eski Eserler Kanunu”, “2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”, “2872 sayılı Çevre Kanunu” ve “2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu” bunlardan bazılarıdır (Oktay vd., 2020). Bunların dışında gelişen belli başlı sorunlar bulunmakta ve bu bölümde bu sorunların genel değerlendirilmesi yapılmaktadır. Bunlar; geleneksellik-modernite, kentleşme, tüketim ve metalaşma, globalleşme – glokalleşme – groballeşme, iklim değişikliği ve çevre sorunları ile mirasın sıradanlaşması gibi sorunlardır. Bu konu başlıkların dünya mirasını hem arz hem talep açısından dönüştüreceği veya tahrip edeceği beklenmektedir. Dünya mirasını tehdit eden geleceğini şekillendiren faktörlere daha fazla yer verilebilir fakat ilgili alan yazında en sık geçen sosyal ve çevresel nedenler seçilerek sunulmaya çalışılmıştır.

5.1. GELENEKSELLİK-MODERNİTE

Modernite ve geleneksel olan unsurlar sosyal bilimlerde uzun yıllardır tartışılan kavramlardır. Tartışmanın temelinde, modernite ve geleneksellik arasındaki ayrımın belirlenmesi ve böyle bir ayrımın nedenleri yer almaktadır (Çetin & Yücedağ, 2010). Ayrıca, bu iki unsur tüketim kültürünün de odağı haline gelmeyi başarmıştır (Batu & Tos, 2017). Kültürel miras unsurlarının tüketim objesi olarak kullanıldığı turizm endüstrisinde de benzer şekilde modernite (Karamustafa & Örnek, 2019; Taylor, 1998) ve geleneksellik (Cheer vd., 2013) konuları doğrudan veya dolaylı olarak birçok araştırmacının ilgi göster-

diği konular olmuştur. Bu araştırmacılar öncelikle, gelenekselliğin turizm sektöründe değere dönüştürülmesi sonucunda bölgeye ekonomik olarak katkı sağlayacağından kalkınmasına ivme kazandıracığına (Can, 2013) ve turistlerin geleneksel olan unsurları deneyimleme arzusunda (Batle vd., 2020) olduklarından bahsetmişlerdir. Bu gelenekselliği el sanatları, gastronomi gibi kültürel miras unsurları ile bağdaştırarak turizm ile olan ilişkisini ortaya koymuşlardır. Gelenekselliđin odak noktasında olan bu kültürel miras unsurları otantiklik ile bağlantı kurularak gelenekselliğe atfedilmek istenmiştir (Kaya & Kızılırmak, 2022). Bu kavramın kökenine baktığımızda, geçmişle bağlantısı olan ve günümüze kadar yapılan şeyler ile alışkanlıklar şeklinde tanımlandığını görmekteyiz (Türk Dil Kurumu, 2022). Bu geçmişle olan bağ ve halen uygulanıyor olması bazı turist gruplarının ilgisini çekmekte ve bu unsurların deneyimlenmesi için turistler sürekli buldukları yerleri terk ederek seyahatlerini gerçekleştirmektedirler (Rasoolimanesh vd., 2021). Her ne kadar turist açısından yeni deneyimler sağlasa da geleneksel olan unsurun turistik ürüne dönüştürülerek hedef kitleye sunulması zaman içerisinde miras kalan unsura zarar verebilmektedir. Örneğin, Cheer vd. (2013) Pentecost Adası'nda geleneksel kültürün turizmde ticari bir ürüne dönüştürülmesinin sorunlu olduğunu ve bu unsurdan elde edilen ekonomik çıktının gelenekselliğin korunma içgüdüsünden ağır bastığını ileri sürmüştür. Bu da aslında zaman içerisinde, geleneksel olan unsurun kaybolmasına veya yıpranmasına yol açabilmektedir.

Modern, modernlik ve modernizm kavramlarının içinde yer bulmaya çalışan geleneksel kültür ister istemez bağlam çerçevesinde farklılaşma yaşamaktadır. Ayrıca, bu kavramlar geçmişle olan bağını “daha üstün”, “daha ileri” ve “daha gelişmiş” şeklinde nitelendirmektedir (Demir vd., 2008). Modern hareket biçimi olarak turizm faaliyeti de fiziksel çevrenin tüketimini sağlamakta ve farklı ulaşım araçlarını kullanarak yoğun insan akışının vermiş olduğu rahatsızlık durumunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, modernizmin içerisinde yer almak isteyen turizm kendi sahip olduğu türleri çeşitlendirerek de ayak uydurmaya çalışmaktadır (Karamustafa & Örnek, 2019). Bu türlerden biri olan kültürel miras değerleri, zaman içerisinde birçok destinasyonun turizm planlarında yer almış ve sahip olunan değerler bu çerçevede pazarlanarak potansiyel talep ile ertelenmiş talep uyarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, modernizmin en temel özelliği olan küreselleşme turizmi de içerisine almış ve sahip olunan kültürel değerler bütün insanlığın ortak mirası olarak değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda da, insanlar kitleler halinde bu değerleri deneyimleme arzusunda olmuşlardır. Bu kültürel miras içerisinde yer alan değerler de benzer şekilde pazarlanarak geleneksel olanı modernizmle buluşturmaya çalışmışlardır. (Örneğin; Türk Misafirperveliđi) (Cetin & Okumus, 2019). Bu geleneksel unsurlar, modern dünya içerisinde gelenekselliğini kaybederek ticari hale getirilmeye çalışılmıştır. Modern dünya içinde geleneksel olan değerlerin deneyimlenmesi her zaman popüler olacak bir arayış olarak insanların gündeminde kalacak ve insanlar bunları deneyimlemek için farklı noktalara seyahatlerini gerçekleştirecektir. Bu deneyim olgusu da gelecekteki turizm trendlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Regiondo, 2022).

5.2. KENTLEŞME

“...Bir kent, ister büyük olsun ister küçük, içindeki evlerin, anıtların, sokakların toplamından çok başka bir şeydir; tıpkı bunun gibi sadece bir ekonomi, ticaret, sanayi merkezi de değildir. Toplumsal ilişkilerin mekânsal izdüşümü olarak kent, dünyevi olanı kutsal olandan, çalışmayı eğlenceden, kamuya ait olanı özel olandan, erkekleri kadınlardan, aileyi ona yabancı olan her şeyden ayıran sınır çizgileri ağının kendi içinde keşiştiği, aynı zamanda da onun yapısını oluşturduğu bir mekân görünümüyle karşımıza çıkar. Bu niteliği ile de, mükemmel bir şifre anahtarı sağlar” (Braudel’den (2007) aktaran: Negiz (2017).

Sanayileşmiş bölgelerin büyümesi ile birlikte kırsal bölgelerde yaşayan insanlar kitleler halinde kentlere göç etmeye başlamıştır. Böylelikle kentleşmenin ilk süreci böyle başlayıp daha sonrasında ekonomik başta olmak üzere teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik faktörler bu süreci daha hızlandırmıştır (Güven & Dülger, 2017). Ayrıca, Dünya Nüfus Beklenti Raporlarına göre 2050 yılına kadar insanların %68’inin kentsel alanlarda yaşayacaktır (Birleşmiş Milletler, 2019). Bu durum da ister istemez arazi kullanımı artışını ve yeni iş alanlarını gerektirecektir (Pham vd., 2021). Ayrıca, turizmi endüstrisi olmak üzere diğer endüstrileri de olumlu veya olumsuz olarak etkileyecektir. Bu kapsamda Pham vd. (2021), 1995-2016 yılları arasındaki kentleşmenin Vietnam’ın merkezindeki Dünya Mirası Alanlarından biri olan Hué Anıtları Kompleksi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmacılar, kentleşme hızı ile evrensel değerler arasındaki risk oranının %19,78’den 23,74’e kadar çıktığını tespit etmişlerdir. Artış yüzdesinin %1,26’dan %6,67’e çıktığını ortaya koymuştur. Bu bulgular bize kentleşme oranının artmasının miras değerlerinin hızlı bir şekilde yok olabileceğini göstermektedir. Bu olumsuz etkilenme durumu geri dönüşü olmayan zararlar ve yıkımlar ortaya çıkarabilmektedir (Malinverni vd., 2011).

Dünya Turizm Örgütü artan bu kentleşmeye dikkat çekerek insan nüfusunun sürekli arttığını ve bu durumun kentleşme sürecinde zirve yapacağından söz etmiştir. Bu yüzden, artan kentleşme ve nüfusa karşılık kültürel miras unsurlarının korunması için acil çağrıda bulunmuştur. Bu noktada Dünya Turizm Örgütü, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde stratejilerin oluşturulması gerektiğinden bahsederek destinasyonların sorumluluklarını net olarak ortaya koymaları gerektiğinden söz etmiştir (UNESCO, 2020). Ayrıca, kültürel miras değerlerinin kentleşmeye karşı koruma ve sürdürülebilirlik çerçevesinde ele alınması gerektiğinden söz edilmektedir (Pham vd., 2021).

5.3. TÜKETİM VE METALAŞMA

Günümüz dünyası tüketim kültürünün bir parçası haline gelmiş olup birer “tüketim toplumu” haline gelmeyi başarmıştır (Veysel Bilici, 2018). Özellikle tüketim arzusunun artması, gündelik yaşamın saplantılı hale geldiği meta fetişizmin artması ve tüketimin şaşalı göstergelerinden ötürü tüketim toplumu daha belirgin hale gelmiştir (Coşgun, 2012). Aytaç (2006) bu toplumların gerçekleştirdikleri fiilleri “tüketme ayını” kapsamında değerlendirmiştir. Ayrıca, bu tüketimin boş zaman kıskacında gerçekleştiğini ve bu süre içerisinde metalaşan birçok şeyi doğrudan veya dolaylı olarak tüketildiğini vurgulamıştır. Topay ve Erdem (2019) modern toplumlarda ortaya çıkan bu ayının artık toplum içeri-

sinde alışkanlık ve yaşam tarzı haline geldiğini belirterek toplum yapısı ile kültürünü farklılaştırdığını ileri sürmüştür. Ayrıca, araştırmacılar özelde ise bireyi şekillendirerek tüketimin öznesi haline getirdiğini vurgulamıştır. Bu durum, küreselleşmenin ve endüstriyel kapitalizmin sonucunda ortaya çıkmıştır. Artan teknolojik gelişmeler ve refah seviyesiyle beraber tüketim bir kültür olarak bütün bireylerin benimsediği bir yaşam biçimi haline gelmiştir (Topay & Erdem, 2019).

Tüketim ve metalaşma turizm endüstrisi içerisinde yer alan birçok unsuru doğrudan veya dolaylı olarak farklı şekillerde etkilemiştir. Örneğin bir tüketim aracı olarak hayvan odaklı turizm faaliyetlerinin metalaştırılması ve bu sürecin eleştirilmesine yönelik değerlendirmeler yapılmıştır (Dilek & Günlü Küçükaltan, 2018) ya da toplum içerisinde yaratılan kültürel öğeler (örneğin tekkede ortaya konan ayin veya aşığın dillendirdiği koşma) turizm sektöründe kullanılarak meta haline dönüşebilmektedir (Can Satır, 2014). Can Satır (2014) toplum içerisinde oluşan bu kültürel edimin bir dışa vurum simgesi olduğunu ve bunu da metalaşarak tüketim sürecine dahil edildiğini belirtmiştir. Buna göre, tüketim kültüründe sadece maddi unsurlar değil aynı zamanda somut olmayan öğeler de (düşünce ve idealler gibi) bu sürecin parçasına dahil olabilmektedir (Duman, 2016).

Somut ve somut olmayan miras öğeleri de turizmde değere dönüştürülerek zaman içerisinde metalaşarak tüketim kültürünün önemli parçası haline gelebilmektedir (Pekol, 2010). Bunun en önemli nedeni; daha önceki planlayıcıların ve uygulayıcıların kültürel öğelerin turizm endüstrisinin gelişiminde önemli rol oynayacağı ve kültürel açıdan rekabet avantajı sağlayacağıdır (McCannel, 1976). Fakat Cohen ve Cohen (2012) kültürel miras değerlerinin korunması ve turizm amaçlı kullanımı arasında bir çelişkinin olduğunu ve birçok paydaşın bu öğelerin popülaritesinden ötürü ekonomik amaçlar doğrultusunda sömürdüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, gelişmekte ve gelişmiş olan ülkelerde gözlemlenen bu süreç kültürel mirasa bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Yazarlar tarafından destinasyonların kültürel mirası metalaştırması yerine yerel halkı da temel olarak koruma anlayışını gütmesi gerektiğini ifade edilmiştir (Seyhan, 2014).

5.4. GLOBALLEŞME- GLOKALLEŞME - GROBALLEŞME

Kültürel mirasın küresel hale gelmesi, kültürel etkileşimin bir sonucu olup dünyayı tehdit eden bir süreç olarak görülmektedir (Berger & Huntington, 2003). Rzayeva (2020) küresel kültürel yıkımın sürecini kültürel miras kapsamında ele almış ve belli başlı olası sonuçları şu şekilde sıralamıştır.

- Tüketim odaklı bir kültürün var olması,
- Çok kültürlü olan yapının tekleşmesi veya tek bir kültürde toplanması,
- Farklı kültürden insanları tek çatı altında toplaması,
- Kültürlerarası çatışmanın olması,
- Yerel kültürün yok olmasına zemin hazırlaması,
- Yaşadığı topluma yabancı bireyler yetiştirmesi,
- Sosyal ve kültürel ilişkileri zayıflatarak toplumsal çöküşü hızlandırması,

- Milli kimlik krizlerine yol açması,
- Yabancılaşan ve yalnızlaşan bireylerin ortaya çıkmasına neden olarak toplumda bireyciliğin gelişmesine zemin hazırlaması,
- Kültürü tüketim kültürü parçası haline getirmesi,
- Adet ve geleneklerin hor görülmesi,
- İnsanın ikinci plana atılması
- Kültürel araç olarak dilin zarar görmesi olarak sıralanabilir.

Kültürel açıdan bakıldığında miras unsurlarının küresel bir hal aldığını UNESCO'nun özellikle Dünya Miras Alanı etiketinin verilmesi ile görmekteyiz. Her ne kadar miras unsurları açısından koruma anlayışı çerçevesinde hareket edildiği görünse de kültürel açıdan küreselleşmeyi beraberinde getirmektedir. Bazı devletler globalleşme yolu ile yayılımcı isteklerinden ötürü farklı coğrafik alanlarda kendilerini empoze etme arzusunda olabilirler (Yolcu, 2019). Yani sahip oldukları güç ve etkiyi farklı alanlara yayarak büyüyebilirler. Bu durum diğer bölgelerde yer alan kültürel miras unsurlarının bozulmasına veya yok olmasına yol açabilmektedir. Bu etkileri en aza indirmek isteyen destinasyonlar globalleşme veya melezleşme önerisini getirerek küreselleşme ve globalleşmenin olumsuz etkilerini en aza indirmeyi amaçlamaktadırlar. Buna göre, küresel kültürde tasarlanan ürün yerel kültüre göre oluşturularak piyasaya sunulmaktadır. Böylelikle yerel ürün küresel hale getirilerek hedef kitleye tanıtılmaktadır. Bu yüzden, küresel unsurlar yerel kültürü bozmamakta ve dönüştürmemektedir. Yerel kültür küresel piyasayı şekillendirerek adapte edilmektedir (Kemal Özekici, 2019).

5.5. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE SORUNLARI

İklim değişikliği ve çevre sorunları dünyayı genel olarak etkilediği kadar mikro ölçekte de birçok unsuru etkileyebilmektedir. Bu unsurlardan biri olan doğal ve kültürel miras, kentler için ekonomik değeri olan unsurlar olduğu kadar kentlerin hafızalarını yansıtan önemli çekiciliklerdir. Bu yüzden bu değerlerin korunarak geleceğe aktarılması hem kent ekonomisi hem de kent hafızası için önemlidir. İklim değişikliği ve çevre sorunları, genel olarak iki farklı sebepten ortaya çıkabilmektedir: doğal ve insan kaynaklı nedenler (Türkes, 2008). Ortaya çıkan bu sorunlar, başta turizm endüstrisi olmak üzere tarım ve sanayi endüstrilerini de yoğun bir şekilde etkilediği gözlemlenmiştir. Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli Beşinci Değerlendirme Raporunda iklim değişikliğinin ve çevre sorunlarının turizmi temel olarak mekân ve işletme düzeyinde etkileyeceğini ön görmüştür. Buna göre (Cambridge Üniversitesi, 2014);

Mekânsal etkiler;

- “Yükselen deniz seviyeleri ve şiddetli hava koşulları kıyı turizmi altyapısını tehdit edecek ve sahilleri azaltıp sular altında bırakacaktır”
- “Okyanusların asitlenmesi ve yükselen deniz sıcaklıkları mercan resiflerini azaltacak ve yoku edecektir”

- “Artan sıcaklıklar bazı kış sporları merkezlerinin kullanılabilirliğini azaltacak, biyoçeşitliliği etkileyecek ve orman yangınlarının artmasına yol açacaktır”

İşletme etkileri ise;

- Azalan su mevcudiyeti yerel endüstri ve topluluklarla çatışmalara sebep olabilir
- “Şiddetli hava koşulları özellikle de daha yoksul ülkelerde işletme belirsizliğini artıracaktır”
- “Sigorta edilebilirlik şiddetli hava koşullarına veya deniz seviyesinde yükselmeye maruz kalan alanlarda gerileyecektir”
- “Emisyonları azaltmaya yönelik çabalar, özellikle de ulaşım kaynaklı emisyonlar, endüstriye maliyetleri artırabilir”

Yukarıdaki ana etkiler ister istemez turizmin içerisinde yer alan birçok alt sektörü etkileyeceği gibi alternatif turizm türlerini etkileyecektir. Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli Beşinci Değerlendirme Raporunda, “dağ ve kar turizmi”, “orman ve göl turizmi”, “bio-çeşitlilik ve tarım turizmi”, “şehirler ve kent merkezi turizmi”, “sahil ve kıyı turizmi” ve “okyanus ve deniz hayatı turizmi” gibi faaliyetleri etkileyeceği ve aktivitelerin zamanla azalma göstereceği bahsedilmiştir. Bu alternatif turizm türlerinin birçoğu birbirini etkilemekte veya beslemektedir. Bu azalma ve risklerin ister istemez kültürel miras endüstrisini de etkileyeceği kaçınılmazdır. Çünkü sayılan bölgelerde birçok farklı kültürel miras ve UNESCO tarafından tescillenen miras unsurları bulunmaktadır. Bundan dolayı, bu turizm türüne karşı arz ve talep açısından bir azalma yaşanabilir.

Özkerim Güner (2021) iklim değişikli ve dünya miras alanların korunmasına yönelik hukuksal bir değerlendirmede bulunmuştur. Yazara göre, dünya miras alanları başta UNESCO olmak üzere birçok hükümet tarafından kanun, yönetmelik ve sözleşme gibi hukuksal araçlarla korunmaktadır. Ayrıca, birçok devlet bu alanların korunması için yardımlaşma faaliyetlerinde bulunarak sorunların çözülmesi için adımlar atmaktadır. Araştırmacı iklim değişikliği karşısında devletlerin yükümlülüklerine ilişkin zorlayıcı tedbirin olmadığını savunmaktadır. Bu çerçevede şu öneriyi getirmektedir: “mevcut ve önlenemez bir tehdit olan iklim değişikliği sorunu karşısında uluslararası dayanışmanın geliştirilmesi ve bu hususta yerel örgütlerle birlikte eğitim, durdurma, uyum çalışmalarının yapılması” gereklidir.

UNESCO ise dünya miras alanları ve turizmi değişen iklim çerçevesinde inceleyerek örnek olay kapsamında ortaya koymuştur. Buna göre, UNESCO en çok etkilenen unsurların bulunduğu çekicilikleri sıralayarak Afrika, Avrupa ve Amerika gibi bölgesel açıdan incelemeye tabii tutmuştur. Örneğin, Dünya Miras Alanlarında yer alan Yellowstone Ulusal Parkı’nın sıcaklığının arttığını, kış döneminin azalması, bazı bölgeye özgü ağaçların ısınan iklimden dolayı tehlike altında olması gibi tehlikeler nedeniyle bölgenin turizm açısından zarar göreceği ifade edilmiştir. Bu örnek olayda belirtilen miras alanlarının iklim değişikliğine bağlı olarak tehditlerin en aza indirmek için UNESCO ilgili paydaşlara (devlet, kurumlar, işletmeler vs.) şu önerileri getirmektedir:

- Dünya Mirası Sözleşmesine Taraf Devletler Genel Kurulu'nun 16. oturumunda kabul ettiği iklim değişikliğine müdahale politikası tam olarak uygulanmalıdır.
- İklim değişikliğine karşı en savunmasız olan Dünya Mirası alanlarını belirleyin ve sürekli değerlendirme, izleme ve etkilerin erken uyarısı için sistemleri güçlendirin.
- İklim hassasiyetininin değerlendirmesini, Dünya Mirası alanı adaylığı ve kayıt sürecinin bir parçası haline getirin.
- Dünya Mirası alanı yönetimi ve iklim uyumu için yetersiz kaynak sağlama sorununu acilen ele alın.
- Kültürel mirası, yerelden uluslararası düzeye kadar her seviyedeki iklim hassasiyetlik değerlendirmelerine ve politika tepkilerine dahil edin.
- İklim direncini artırmak için geçmiş insanların ne yaptığını öğrenmek için arkeolojik verileri kullanın ve kültürel mirası analiz edin.
- Paris Anlaşması hedefleri ile uyumlu turizm sektöründen kaynaklanan sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yol açan stratejiler ve politikalar geliştirin.
- Savunmasız alanlarda turizm yönetimi ve gelişimi için ayrıntılı iklim değişikliği eylem stratejileri oluşturun.
- İklim değişikliği etkilerini ve hazırlığı ulusal ve bölge düzeyinde turizm planlamasına, politikalarına ve stratejilerine tam olarak entegre edin.
- İklim bilimi ve yeniliği ile ilgili olan uyum stratejilerini dünya miras alanlarına dâhil edin.
- Etkili risk azaltma, afet müdahalesi ve hazırlık stratejilerinin yürürlükte olduğundan ve en son iklim biliminden yararlanılarak düzenli olarak güncellendiğinden emin olun.
- Turizm paydaşları ile saha yönetimi planlaması ve operasyonları konusunda iş birliğini artırın.
- Değişen bir iklimde Dünya Mirasının değerleri ve koruma ihtiyaçları hakkında turistler, rehberler, site yöneticileri ve yerel topluluklar arasında farkındalığı artırmak için hedefli programlar oluşturun.

Her ne kadar turizm ve çevre ile ilişkisinde iklim değişikliği konusuna değinilse de kültürel miras alanlarında yaşanan bir diğer önemli sorun ise çevre kirliliğidir. Özellikle sanayi devriminden sonra hızlı bir şekilde artan üretimle birlikte enerjinin kullanılmasıyla fosil yakıtlardan yararlanılmıştır. Bu da çevrede bozulmaları getirmiştir. Bu yüzden özellikle son yıllarda artık ülkelerin ekonomik kalkınmayı sağlamanın yanında plan ve programlarda çevresel kirliliğin önlenmesi de yer almıştır (Artan vd., 2015). Turizm çevre kirliliği üzerinde en az etkiye sahip (turist sayıları ile karbon emisyonu arasındaki ilişki) endüstrilerden biridir (Özsoy, 2021). Fakat çevre kirliliğinin turizm üzerindeki etkisi yögundur. Yukarıda iklim değişikliğinin özellikle doğal turizm faaliyetlerindeki etkisi açıktır. Çevre kirliliği sonucunda ortaya çıkan olumsuz çıktılar da benzer şekilde turizmin doğal faaliyetleri üzerindeki etkisi kaçınılmaz olacaktır. Turizmde çevre kirliliğini en aza indirmek turist sayılarının düşürülmesi ile

mümkün iken diğer sektörlerin bu konuda kendi üretimleri kapsamında önlem alması gerekir. Çünkü turizm diğer sektörlerden kolay bir şekilde etkilenen endüstridir. Bu yüzden bu konuda hükümetler ve işletmeler çevre kirliliğinin en aza indirgenmesi için UNESCO'nun ilgili paydaşlara sunduğu gibi plan, strateji ve eylemlerin oluşturulması son derece önemlidir.

5.6. MİRASIN SIRADANLAŞMASI

Doğal ve kültürel miras öğeleri bölgelerin özgün değerlerini (mimari, yaşam tarzı, doğal manzara vb.) yansıtan en önemli çekiciliklerden olup turist deneyiminin en önemli bileşenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Seyfi vd., 2020). Bu unsurları turistik ürün haline getirerek hedef kitleye sunmak artık ilgi çekmemektedir. Bu durum birçok destinasyonun karşılaştığı en önemli sorunlardan biridir. Özellikle post-modern dünya içerisinde arayış içerisinde olan turistler artık sıradan hale gelen deneyimler yerine daha akılda kalıcı deneyim unsurlarını aramaktadırlar (Çeti & Atay, 2017). Çünkü akılda kalıcı deneyimler turistlere hedonik, yenilik, anlamlılık, katılım, bilgi ve tesadüfilik gibi bileşenleri barındıran bir duygu yoğunluğu sağlamaktadır (Çoban ve Ardiç Yetiş, 2019). Bu bağlamda, Bigne vd. (2020) sıradanlaşan deneyimin akılda kalıcı deneyimlerden daha az ilgi gördüğünü ve turistlerin akılda kalıcı deneyimlerinden daha fazla bahsettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, Wang'a göre (1999) göre turistler gündelik yaşamlarında zaten sıradan faaliyetlerle uğraşmaktadırlar; bu yüzden gittikleri bölgelerde kendilerini daha çok otantik hissetmek ve bu sıradan gündelik hayattan daha fazla özgür olmak istemektedirler.

Miras unsurlarına bakıldığında birçok destinasyonun yenilikten çok eskiyi turistlere sunduğu görülmektedir. Turistlere farklı miras deneyimi yaşatmak isteyen destinasyonlar bulunmakta, fakat genel olarak sıradan sunulan deneyimler yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ayrıca, turizm ürünün sıradanlaşmasına tepki olarak ortaya çıkan kültürel deneyim odaklı miras ürünler maalesef günümüzde de sıradanlaşmaya başlamıştır (Er & Bardakoğlu, 2016). Bu durum gelecekte turist sayısının azalmasına ve kültürel miras üzerindeki kontrolün kaybına yol açabilmektedir (Keskin vd., 2020). Bunun önüne geçmek isteyen destinasyonlar yenilik arayışına girerek miras unsurlarını farklı deneyim ürünlerine dönüştürerek hedef kitleye sunmaktadırlar. Örneğin bazı bölgelerin dünya miras alanlarında konser dinletisi oluşturması, dijital sunumla miras alanının canlandırılması buna örnek gösterilebilir. Bu durum hem destinasyonun çekici olmasına hem de turist çekmesine katkı sunmaktadır.

SONUÇ

Geleneksellik-modernite, kentleşme, tüketim ve metalaşma, globalleşme – lokalleşme – groballeşme, iklim değişikliği ve çevre sorunları dünya mirasının geleceğini belirleyen en önemli unsurlardan bazılarıdır. Destinasyonlarda yer alan planlayıcılar ve uygulayıcılar her başlığı kendi bölgeleri kapsamında ayrı ayrı olarak ele alıp incelemesi gerekir. Çünkü her alanın kendine özgü farklı dinamikleri bulunmaktadır. Bu dinamiklere karşı eylem planları oluşturmak her başlığın özgünlüğü açısından önemlidir. Bu koruma amaçlı faaliyetler doğal ve kültürel dünya mirasın gelecek nesle aktarılması sağlanıp bölge ile ilgili hafızanın güçlü kılınarak zenginleşmesi sağlanacaktır. Her ne kadar bu başlıklar dış

dinamikler sonucunda ortaya çıksa da iç dinamikler kendi çerçevesinde bütünleştirici aktivitelerde bulunması gerekir. Böylece sahip olunan miras topluluğa doğru bir şekilde aktarılacak ve bu topluluklar içerisinde yer alan birimler kültürü yeniden oluşturarak bunlara kimlik ve süreklilik duygusu kazandıracaktır (Rzayeva, 2020).

Bu değerlendirme çalışmasının sonucunda hem araştırmacılara hem de ilgili paydaşlara teorik ve pratik öneriler getirilmiştir. Teorik olarak, kültürel miras ve dünya miras çekiciliklerini inceleyen araştırmacılar özelde küreselleşmeyi ele alarak bu süreç sonucunda meta haline gelen bütün miras öğelerini ele alarak farklı model önerileri geliştirebilir. Ayrıca, dünya miras unsurlarının korunmasına yönelik geleneksel yöntemler geliştirilmesi modern ve post-modern dünyada bölge ekonomilerinin sürdürülebilir olması açısından önemlidir. Bu yüzden, araştırmacılar kentlerde hızlı tüketim nesnesi haline gelen miras unsurlarından gelecek neslin de faydalanacağı şekilde kullanmasını içeren yönetim stratejisini oluşturması gerekir. Bunu yaparken bölgenin özgün yapısını göz önünde bulundurarak her bir öğeye karşı farklı hedef eylem planlarının oluşturulması son derece önemlidir.

Destinasyon yönetiminde ve pazarlamasında yer alan paydaşlara bazı pratik öneriler getirilmiştir. Öncelikle destinasyon yöneticilerinin dünya miras unsurlarını salt kar amacı getiren değer olarak görememeleri gerekir. Ayrıca bölgede sahip olunan bütün kültürel miras unsurlarından belirli bir koruma kullanma ilkesi geliştirilerek faydalanılması gerekmektedir. Son olarak, dünya yukarıda sıralanan belli başlı sorunlarla karşılaşmakta ve bu durum ister istemez dünya miras unsurlarına zarar vermektedir. Bunun üstesinden gelebilmek yukarıda önerildiği gibi araştırmacıların ortaya koyduğu stratejileri hayata geçirmekle mümkün olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Artan, S., Hayaloğlu, P., & Seyhan, B. (2015). Türkiye'de Çevre Kirliliği, Dışa Açıklık Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Journal of Management and Economics Research*, 13(1), 308–325.
- Aytaç, Ö. (2006). Tüketimcilik ve Metalaşma Kısacasında Boş Zaman . *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 27–53.
- Batle, J., Garau-Vadell, J. B., & Orfila-Sintes, F. (2020). Are locals ready to cross a new frontier in tourism? Factors of experiential P2P orientation in tourism. *Current Issues in Tourism*, 23(10), 1277–1290. <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1604639>
- Batu, M., & Tos, O. (2017). Tüketim Kültürü Odağında Modernizm ve Postmodernizmin Karşılaştırılması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 991–1023. <https://doi.org/10.19145/E-GIFDER.296888>
- Berger, L. P., & Huntington, S. P. (2003). *Bir küre bin bir küreselleşme*. Kitap.
- Bigne, E., Fuentes-Medina, M. L., & Morini-Marrero, S. (2020). Memorable tourist experiences versus ordinary tourist experiences analysed through user-generated content. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 309–318. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.08.019>

- Birleşmiş Milletler. (2019). *World urbanization prospects: the 2018 revision*. Cambridge Üniversitesi. (2014). *İklim Değişikliği: Turizme İlişkin Sonuçlar (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Beşinci Değerlendirme Raporu)*.
- Can, M. (2013). Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 259-266.
- Can Satır, Ö. (2014). Yeni Ankaralı Müzik Anlayışı ve Eğlence Geleneğinin Dönüşümü: Metâlaşma ve Tüketim Kültürü Bağlamında Bir İnceleme. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 203-214.
- Coşgun, M. (2012). Popüler kültür ve tüketim toplumu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 837-850.
- Çeti, B., & Atay, L. (2017). Deneyime Dayalı Temalı Bir Konaklama İşletmesi: Botel. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 1(1), 1-11.
- Çetin, A., & Yücedağ, İ. (2010). Modern-Geleneksel Ayrımının Bilgi-İktidar İlişkisi Bağlamında Değerlendirilişi. *Mukaddime*, 1(1), 85-100. <https://doi.org/10.19059/MUKADDIME.48008>
- Cetin, G., & Okumus, F. (2019). Experiencing local Turkish hospitality in Istanbul, Turkey. *International Journal of Culture, Tourism, and Hospitality Research*, 12(2), 223-237. <https://doi.org/10.1108/IJCTHR-06-2017-0070>
- Cheer, J. M., Reeves, K. J., & Laing, J. H. (2013). Tourism and Traditional Culture: Land Diving in Vanuatu. *Annals of Tourism Research*, 43, 435-455. <https://doi.org/10.1016/J.ANNALS.2013.06.005>
- Cohen, E., & Cohen, S. A. (2012). Current sociological theories and issues in tourism. *Annals of Tourism Research*, 39(4), 2177-2202. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.07.009>
- Çoban, Ö. & Ardiç Yetiş, Ş. (2019). The Effect of Customers' Hotel Experience on Satisfaction: The Mediating Role of Memorability. *Anais Brasileiros de Estudos Turísticos*, 9(1), 1-12.
- Demir, Ş., Sesli, M., & Yılmaz, V. (2008). Türk Modernleşmesi: Eleştirel Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 77-90. <https://dergipark.org.tr/pub/gopsbad/issue/48548/616352>
- Dilek, E., & Günlü Küçükaltan, E. (2018). Hayvan Odaklı Turizm Faaliyetlerine Meta Eleştirel Bakış: Türkiye Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29(1), 1-12. <https://doi.org/10.17123/atad.435709>
- Duman, Z. (2016). Tüketimci Kapitalizmin Ve Tüketim Kültürünün Eleştirisi. *Sosyoloji Dergisi*, 33, 15-36.
- Er, Ö., & Bardakoğlu, Ö. (2016). Kültürel Mirasın Sürdürülebilir Turizm Ürünü Çeşidi Olarak Değerlendirilmesi: Edirne Örneği. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 17(2), 95-111.
- Gider, S., & Gül Ünal, Z. (2022). Kolektif Bellek Ve Kültürel Miras: Geç Osmanlı Dönemi İstanbul Koruyucu Sağlık Kurumları Üzerinden Bir İnceleme. *Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi*, 22, 16-37.
- Güven, A., & Dülger, B. (2017). Siyasal Şiddet Nedeniyle Kente Göç Eden Ailelerde Sosyal Yapısı ve Kentsel Bütünleşme Sorunsalı. *Enderun*, 1(2), 17-26.
- Karamustafa, K., & Örnek, N. (2019). Modernite ve Postmodernite Etrafında Şekillenen Turizm Olgusu ve Gelişimi. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 259-290. <https://orcid.org/0000-0002-6581-6276>
- Kaya, F., & Kızılırmak, İ. (2022). Yabancı Turistlerin Unutulmaz Turizm Deneyiminde Algılanan Otantikliğin Rolü. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(3), 1288-1299.

- Kemal Özekici, Y. (2019). *Yerli Halk-Turist Etkileşimi Ve Bir Model Önerisi*. Gazi Üniversitesi.
- Keskin, İ., Fuat, M. F., & Güler, C. (2020). Kültürel Miras Turizminin Neden Arşivlere İhtiyacı Var? *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, 14, 43-84. <https://doi.org/10.26650/bba.2020.14.02>
- Malinverni, E. S., Tasseti, A. N., Mancini, A., Zingaretti, P., Frontoni, E., & Bernardini, A. (2011). Hybrid object-based approach for land use/land cover mapping using high spatial resolution imagery. *International Journal of Geographical Information Science*, 25(6), 1025-1043. <https://doi.org/10.1080/13658816.2011.566569>
- McCannel, D. (1976). *The Tourist*. University of California Press.
- Negiz, N. (2017). Kentlerin Tarihsel Sürdürülebilirliğinde Kültürel Miras: Önemi ve Değeri Üzerine Düşünmek. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1), 159-172. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adibd/issue/56413/787570>
- Oktay, S., Taş, N., & Taş, M. (2020). Kültürel Miras Alanlarının Korunması ve Afet Yönetimi İlişkisi. *Resilience*, 4(2), 305-321. <https://doi.org/10.32569/resilience.710387>
- Özkerim Güner, N. (2021). İklim Değişikliği ve Dünya Mirasının Korunması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 263-288.
- Özsoy, F. (2021). Turizm Sektörü Ve Çevre Kirliliği Arasındaki İlişkinin Çevresel Kuznets Eğrisi Hipotezi Çerçevesinde İncelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 1-19. <https://doi.org/10.11616/basbed.v21i60671.750236>
- Pekol, B. (2010). Türkiye’de Kültür Ürününün Metalaşması Işığında Mimari Miras. 1. *Uluslararası Lisansüstü Araştırmaları Yapılı Çevre Sempozyumu*, 123-128.
- Pham, V.-M., Van Nghiem, S., Van Pham, C., Luu, M. P. T., & Bui, Q.-T. (2021). Urbanization impact on landscape patterns in cultural heritage preservation sites: a case study of the complex of Huế Monuments, Vietnam. *Landscape Ecology*, 36(4), 1235-1260. <https://doi.org/10.1007/s10980-020-01189-0>
- Rasoolimanesh, S. M., Seyfi, S., Hall, C. M., & Hatamifar, P. (2021). Understanding memorable tourism experiences and behavioural intentions of heritage tourists. *Journal of Destination Marketing & Management*, 21, 100621. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100621>
- Regiondo. (2022). *12 Tourism Trends That Will Shape the Travel Industry in 2022 and Beyond*. <https://pro.regiondo.com/tourism-trends-2018-2/>.
- Rzayeva, S. (2020). Küreselleşmenin Kültürel Akışları ve Somut Olmayan Kültürel Miras Üzerindeki Etkileri. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 13(29), 33-52. <https://doi.org/10.12981/mahder.670096>
- Seyfi, S., Hall, C. M., & Rasoolimanesh, S. M. (2020). Exploring memorable cultural tourism experiences. *Journal of Heritage Tourism*, 15(3), 341-357. <https://doi.org/10.1080/1743873X.2019.1639717>
- Seyhan, B. (2014). *Frigya Bölgesinin Kültürel Miras Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi*. Anadolu Üniversitesi.
- Taylor, J. P. (1998). *Consuming Identity: Modernity and Tourism in New Zealand* (1. baskı). The Department of Anthropology, The University of Auckland. -
- Topay, G., & Erdem, R. (2019). Türkiye’de Tüketim Kültürünün Gelişimine Dair Kavramsal Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(35), 162-183.

- Türkes, M. (2008). Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1), 26-37. <https://dergipark.org.tr/en/pub/idec/issue/36965/450247>
- UNESCO. (2020). Education: From disruption to recovery. *UNESCO Institute for Statistics data*.
- Veysel Bilici, M. (2018). Tüketim Toplumu, Sekülerleşme ve Ahlakın Üç Kipi. *İş Ahlakı Dergisi*, 11(2), 329-358.
- Wang, N. (1999). Rethinking authenticity in tourism experience. *Annals of Tourism Research*, 26(2), 349-370. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(98\)00103-0](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(98)00103-0)
- Yolcu, I. (2019, Eylül 17). *Groballeşme Nedir?* Pazarlama Türkiye.
- Yücel Batmaz, N., & Biçici, G. (2021). Türkiye’de Somut Kültürel Mirasın Korunması Üzerine Bir Alan Araştırması: Kırıkkale-Delice Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 97(1), 97-110. <https://doi.org/10.33712/mana.827589>